

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot.uz

«Til va adabiyot – Преподавание языка и литературе – Language and literature teaching» (e-mail:tilvaadabiyotuz@gmail.com)

<https://oak.uz/pages/4802>

2023-yil. 12-son

18-NOYABR O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BAYROG'I QABUL QILINGAN KUN

Abdulla Oripov

O'zbekiston Qahramoni

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT MADHIYASI

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'losh, mehribon!
Yashnagay to abad ilmu fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

Naqorat:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng ozbekning ochmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

Naqorat:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
 НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
 SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot. uz

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Tahrir hay'ati:

Dilshod Kenjayev
 Nizomiddin Mahmudov
 Yorqinjon Odilov
 Jabbor Eshonqulov
 Baxtiyor Daniyarov
 Abdurahim Nosirov
 To'liqin Saydaliyev
 Barno Buranova
 Zulxumor Mirzayeva
 Qozoqboq Yo'ldoshev
 Salima Jumayeva
 Qayum Baymirov
 Manzar Abdulkayrov
 Alijon Safarov
 Madina Nuriddinova
 Latifa Xudayqulova
 Barno Kadirova
 Nargiza Mirzayeva
 Guli Shukurova
 To'maris Butunbayeva
 Рамзиддин Абдусаторов

Axborot hamkorimiz:

Muharrirlar:

Lutfullo JO'RAYEV
 Bibimariyam RAHMONOVA
 Oydin SHUXRATOVA

Sahifalovchi:

Mahliyo ABDUQODIROVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
 Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
 Telefon: (98) 121-74-16,
 (71) 233-03-10, (71) 233-03-45, (71) 233-03-67.
 e-mail: tilvaadabiyotuz@gmail.com

M U N D A R I J A

Bir g'azal sharhi

Manzar Abdulkayr. Fido jonimni aylab.....3

Tadqiqot

Okila Turakulova, Hamid Ergashev. Shoir shaxsi va ijodiga xos samimiyat 8

Madina Daliyeva. Tilshunoslikda termin tushunchasi va uning o'ziga xos xususiyatlari..... 8

Maxsuda Karimova. Milliy folkloristikamizning fidoiy vakili..... 11

Rushana Nabiyeva. Yangi o'zlashayotgan taom nomlari xususida 13

Pulat Fozilov. Ingliz va o'zbek tillari sistemasida fiziologik holat fe'llarining o'rni..... 1

Sevara Yoqubova. Anonim xatlarda unli harflar imlosining shaxs yosh xususiyatiga ko'ra xoslanishi 19

Manzura Shamsiyeva. Badiiy matnda peyzaj birliklari: tadqiqotning zamonaviy yo'nalishlari va istiqbollari.....

Nilufar Toshpo'latova. Emotsional-ekspressiv munosabat ifoda etuvchi frazemalar tahlili.....

Tursunoy Yandashova. Go'zallik konseptining nazariy-metodologik asoslari.....

Dilfuza Shomalikova. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning psixologik asoslari 31

Dilfuza Kamoljonova. Xorijiy tajribalar asosida o'quvchilarning mutolaa kompetensiyasini rivojlantirish..... 33

Xikmat Xikmatov. Junaydillo Hoziqning lirik she'rlarining g'oyaviy mazmuni 38

Gulruh Ne'matova. "Правда востока" gazetasi va "Uzbekistan.travel.com" saytidagi materiallarning tili, uslubi, janrlari.... 38

Sayyora Kurolova. Qolip konstruksiyalarining murakkab gaplarda qo'llanilish mezonini..... 4

Nuriddin Dosanov. O'zbek tilida izohlovchining o'rni..... 42

Zilola Sayitqulova. Oilaviy munosabatlarning o'zbek va ingliz tilidagi mikrokonseptlari 44

Shahnoza Rasulova. Hofiz va shoirning adabiy hamkorligi..... 49

Dilrabo Qodirova. Konchilik terminologiyasi tizimida o'zlashtirilgan terminlarning lingvistik va ekstralingvistik jihatlari 49

Manzura Pirnazarova. Omon Matjon ijodi Suvon Meli talqinida..... 54

Usenova Venera. Ingliz erak matnlarida mifologemalarning gavdalanishi 54

Nargis Kudratxodjayeva. Eng kichik ma'no birliklari haqida 5

Omadjon Azamov. Zoofragmalarning leksik-grammatik tahlili..... 58

Kamola Haydarova. O'zbek, rus va ingliz tillarida jiyda leksemasining lingvokulturologik xususiyatlari..... 60

Gulnoza Shodiyeva. Training as a method of teaching intercultural competence..... 62

Sayyora Abdurashidova. The contibution of some foreign prefixoids in word formation.....	64
Ug'iloy Bolbekova. The role of innovative technologies in teaching english	6
Muhayyo Mo'minova. The intericate tapestry of linguistic culture: a comparative analysis of english and uzbek.....	69
Nigina Akhmedova. Authentic materials and their features of the formation of sociocultural competence in theaching and learning	7
Diyora Madjidova. Interactive methods and modern approach in organizing the communicative english lesson	73
Yulduz Sultonova. Features of translation of english zoocomponent phraseological units into uzbek	7
Muborak Sagatova. The analysis of conceptual metaphor in media advertisement.....	76
Sitora Xasanova. The interplay od language and culture in literary concepts: a linguo-cultural perspective	7
Firiza Khusainova. The role of lifelong lerning for people of the third age	80
Diana Abduramanova. Lexical innovation and meta-semantic analysis: the influence of fiction on the creation and adaptation of invented words in a metalinguistic context	84
Nodiraxon Karimova. Наш язык, наша культура	88
Diana Ruzmetova. Интеграция искусств и креативных методов в преподавание английского языка: разработка мультимодальных уроков для стимуляции языкового развития	90
D.A.Ubaydova. Ги Де Мопассан - великий романист французской литературы.....	93
Shaxnoza Tursunova. Проблема изучения неполных предложений в языкознании.....	96
Muxiba Arabova. Методика обучения русскому языку и культуре речи инофонов среднего и продвинутого этапов обучения по материалам аутентичных медиатекстов	
Mashxura Xafizova. Эффективность применения игровой педагогической технологии в вузе.....	10
Elyanora Xalikova. Бухарские реалии в рассказе Омона Мухтара «Птицы и сны».....	102
Farida Umarova. Обозначение времени на часах. Распорядок дня.....	106
S.S.Ibragimova. Один автор подписывается более чем одним псевдонимом.....	
Otabek Yuldashev. O'zbek shevalaridagi xalq maqollarining semantik tuzilishi va lingvistik-madaniy tasnifi.....	113
Tahlil	
Umida Djalilova. Tarjimada til va uning madaniy masalalari	11
Sanobar Kamolova. O'zbek antroponimlarining milliy-madaniy qirralari	1
Xurshida Baratova. "Boburnoma"da mehribon ona tasviri.....	120
Surayyo Qurbonova. O'zbek va ingliz tillarida "vaqt" zamon ko'rsatkichining qiyosiy tahlili.....	122
Metodik tavsiya	
Rayxona Tillayeva. Adabiy darslarini noan'anaviy shakllarda tashkil etish usullari.....	126
Saodat Kambarova, Karlygash Ashirkhanova. Adabiyot darslarida "muallif nuqtayi nazari"ni o'rgatish tajribasidan	128
R.X. Niyozmetova. Adabiy matn va mustaqil fikrlash	
Gulnora Yaxyoyeva. Nemis tili darslarida talabalarning ijodiy faollik xususiyatini takomillashtirish.....	132
Mo'tabarxon Bahridinova. Raqamli texnologiyalarning nemis tilini o'qitishdagi ahamiyati	1
Tilshunoslik	
Malika Rajapova, Alijon Mamajonov. Allegoriyaning tasavvufda ishlatilishi.....	13
Nodirakhon Khatamova. The intersection of language acquisition and global consciousness in esp education	13
Bayramali Kilichev. Buxoro toponimlarida rabot komponentining o'rni	
Rohila Suvonova. Joy nomlari bilan bog'liq metonomiya.....	143
Nurbek G'aniyev. Qiziltepa tumani toponimiyasining lug'aviy asoslari	14
Qodirjon Mo'ydinov. Yuridik til leksikasining mavzuiy guruhlari.....	147
Aziza Ayaqulova. Tibbiyot sohasiga oid terminlarning qiyosiy tipologik tadqiqi.....	1
Gulshoda Begimova. Linguistic description of the lexical level and its learning status.....	152
Nurbek Ayaqulov. Muayyan sohaviy terminologik tizimlarda turkumlashtirish masalalari.....	15
Mulohaza	
Arofatoj Muydinova. O'zbek adabiyotida muvashshahlarga doir adabiy munozaralar.....	157
Kichik tadqiqot	
Sarvinoz Rasulova. Sabr va sadoqat saltanatining so'nmas malikasi Zulfiyaxonim	158
Mavluda Mirzayeva. Chet tili darslari jarayonida kasbga yo'naltirib o'qitish orqali talabalarning kommunikativ kompetensiyalarini takomillashtirish.....	1
Mohidil Temirova. Olmosh so'z turkumi haqida ba'zi mulohazalar.....	162
Sh Bobojonov. Ijodiy hamkorlik	165

2. Маллаев Н. Ўзбек адабиёти тарихи. – Т.: Kafolat print company, 2021. – 544 б.
 3. Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимнинг давлат таълим стандарти ва ўқув дастури // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: 2017 йил 14 (774)-сон, 230-модда. – 233 б.

Saodat KAMBAROVA,

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyot universiteti O'zbek adabiyoti ta'limi kafedrasasi dotsenti, ped. fan. fals. dok. (PhD)

Karlygash ASHIRKHANOVA,

Qozog'iston Respublikasi K.Dosmukhamedov nomidagi Atyrau Universiteti Xalqaro bo'lim mudiri, fil. fan. fals. dok. (PhD)

ADABIYOT DARSLARIDA “MUALLIF NUQTAYI NAZARI”NI O'RGATISH TAJIRIBASIDAN

Annotatsiya: adabiyot darslarida muallif nuqtayi nazari tushunchasidan badiiy matnni tahlil qilish vositasi sifatida foydalanish yozuvchining asardagi o'рни, o'quvchilarda muallif dunyoqarashi xilma-xilligi va murakkabligi to'g'risida yaxlit tasavvurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada muallif nuqtayi nazarini tushunishga ta'sir etuvchi omillar, o'quvchilarni yozuvchi shaxsiyatiga qiziqirish orqali matnni tushunishga yo'naltirishga doir yondashuvlar mazmuni yoritiladi.

Kalit so'zlar: *muallif, asar, kitobxon, muallif nuqtayi nazari, yozuvchi tarjimai holi, matn tahlili, qahramon.*

Аннотация: Использование понятия авторской точки зрения на уроках литературы как средства анализа художественного текста служит формированию комплексного представления о месте писателя в произведении, разнообразии и сложности авторской картины мира. В данной статье выделены факторы, влияющие на понимание авторской точки зрения, содержание подходов к руководству пониманием текста путем привлечения читателей к личности писателя.

Ключевые слова: *автор, произведение, читатель, авторская позиция, биография писателя, анализ текста, герой.*

Abstract: Using the concept of the author's horizon in literature classes as a means of analyzing the artistic text serves to develop a comprehensive idea of the writer's place in the work, diversity and complexity of the author's worldview. In this article, the factors that affect the understanding of the author's horizon, the content of the approaches to guide the understanding of the text by making the readers interested in the writer's personality are highlighted.

Key words: *author, work, reader, author's horizon, writer's biography, text analysis, hero.*

Yozuvchi tarjimai holi va ijodini o'rganishda uning “biografik kaliti”ni topish, dars uchun material tanlashda shaxsiyati, iste'dodi shakllanishi, o'ziga xos pozitsiyasi xususida ma'lumot berish, o'quvchi dunyoqarashiga ta'sir ko'rsatadigan ish turlaridan foydalanish alohida o'rin tutadi. Adabiyot o'qitishda muallif nuqtayi nazarini tushunmay turib, badiiy asar mazmunini anglab bo'lmaydi [4: 112]. Muallif nuqtayi nazari konsepsiyasini o'rganish bo'yicha tadqiqotimizda O'tkir Hoshimovning 9-sinfda o'rganilishi rejalashtirilgan “Ikki eshik orasi” romanini tanladik. Ushbu mavzu tahlil qilish va tushunish uchun dasturdagi murakkab ishlaridan biri hisoblanadi. Asarni o'rganishga o'quv dasturida 2 soat vaqt ajratilgan [3: 71].

D.A.Mazilining yozishicha, “Badiiy asarlar-da muallif o'rnini gavdalantirishning mumkin bo'lgan

usullari to'g'risida muhim g'oyalarni shakllantirishga yordam beradigan yondashuvlar mavjud bo'lib, ular sirasiga kontekstli, madaniy yo'nalishlarni kiritish maqsadga muvofiq” [2: 157]. Muammoga oid metodik tizim bosqichlari ularning har biri mazmuniga mos ravishda bir yoki bir nechta o'quv mashg'ulotlari davomida va bosqichlarda amalga oshirilishi mumkin.

Tayyorgarlik bosqichi yozuvchi ijodini o'rganishdan boshlanishi maqsadga muvofiq. Tizimda biografiya darslari muhim ahamiyatga ega. Aynan shu o'rinda o'quvchilar yozuvchi shaxsiyati, badiiy dunyosining o'ziga xosligi haqida dastlabki tasavvurni shakllantiradilar. Yozuvchi qaysi asarlarni yaratgani, kitoblarini qaysi o'rinda o'qiganligi, hayoti asarlarida badiiy niyatining aks etishiga qanday ta'sir qilgani haqidagi ma'lumotlar o'rganiladi.

Muallif tarjimaiy holini o'rganish. Adib asarlari o'ziga xos falsafiy teranligi bilan ajralib turadi. Qahramonlari xarakteri o'z-o'zidan paradoksal, hatto qarama-qarshidir. U o'zi tasvirlagan voqealikka to'g'ridan-to'g'ri baho bermaydi, lekin har bir asarida hamisha eng yuqori qadriyatlar, odamiylik, rahm-shafqat va haqiqat tarafida turadi. Ijodkor haqiqatning eng qorong'i va xunuk, dahshatli tomonlarini, insonning ichki dunyosini yoritishga tayyor holda tasvirda kitobxon bilan ko'pincha sukut saqlashni afzal ko'radigan mavzular-da suhbat qurishga tayyor.

Jarayonda o'quvchilarga adib hayoti va faoliyatining muhim davrlari va faktlarni ko'rib chiqish topshirig'i beriladi. Darsda illyustrativ materiallar: yozuvchi va yaqin qarindoshlari portretlari, hayoti chambarchas bog'liq bo'lgan joylar fotosuratlaridan foydalaniladi. O'quvchilarga dars davomida o'qituvchi topshirig'iga ko'ra XX asrning 2-choragidagi tarixiy-madaniy hayot haqida ma'ruza qilishlari belgilanadi. Yozuvchi haqidagi asosiy ma'lumotlar ijodining davriyligini aks ettiruvchi taqdimot orqali o'zlashtiriladi. Mazkur usul ularga yozuvchi tarjimaiy holi va ijodida yangi motivlarning paydo bo'lishi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rnatishga sharoit yaratadi. Adib inson najotini samimiy e'tiqodda va yaxshilik qilish istagida ko'radi. Bunday mulohaza yuritish orqali o'quvchilar yozuvchi ijodining tabiati qanday o'zgarib borishi, dunyoqarashi badiiy asarlarda qanday aks etishini anglay boshlaydi. Umuman olganda, yozuvchi tarjimaiy holi va ijodi bilan tanishtirishga bag'ishlangan darslarning maqsadidan biri o'quvchilarni muallif nuqtayi nazari tushunchasini shakllantirishga tayyorlashdir.

Yozuvchi hayoti va ijodi o'rtasidagi bog'liqlikni tushunmay turib, o'quvchilar muallif toifasi va muallif ongining matnda gavdalanishi haqida gapirishga tayyor bo'lmaydi. Aynan o'quvchilarning yozuvchi shaxsiyati va taqdiri haqidagi tasavvurlari asosida ularda tarjimaiy hol sohibi haqidagi tushunchalarni shakllantirish mumkin. Shu bois O'.Hoshimov tarjimaiy holi va ijodini o'rganish uchun badiiy asarni o'rganish tamoyili yozuvchining butun ijodi kontekstida amalga oshiriladi. Natijalarni umumlashtirishda o'quvchilarga "Ikki eshik orasi" romani bilan to'liq tanishish, yaratilish tarixi, muallif hayoti va ijodiga bag'ishlangan mini-viktorinaga tayyorgarlik ko'rish topshiriqlari beriladi. Bunda kompozitsiya, sujet, personajlar tizimi, badiiy detal kabi tushunchalarga ta'riflar yozish vazifalari yuklanadi.

Shakllantirish bosqichi. Bu (tahliliy) bosqich ilk darsga tayyorgarlik ko'rishdan boshlanadi. Dastlab mazkur asarni tahlil qilishning muhim jihati – muallif nuqtayi nazari va uni bilish yo'llarini aniqlash ekanligi ajratib olinadi. Dars avvalida tasvirlangan voqelik sujet, tasvirlar tizimi, ularning bir-biri bilan o'zaro ta'siri va badiiy tafsilotlarni o'z ichiga olishi aniqlanadi. Barchasi birgalikda asar mavzusi, muammosi va g'oyasini ochib

beradi, muammo va g'oya muallif nuqtayi nazarini aks ettirishini anglashlariga xizmat qiladi.

Navbatdagi ish – romanning umumiy ma'nosini shakllantirish va undan matnga o'tish, parcha yoki butun asarning umumiy ma'nosi haqidagi dastlabki g'oyani aniqlashdan iborat bo'ladi. Shu sababli mikrokontekstlarni ko'rib chiqishni boshlashdan avval, aynan shu bosqichda, butun asarga muallif nuqtayi nazarining umumlashtirilgan formulasini kiritish muhim sanaladi. Natijada o'quvchilar ularning har birini matning umumiy ma'nosi bilan bog'lab, asta-sekin shaxsiy fikrlarini chuqurlashtirishga harakat qilishadi.

Asardagi muallif o'rnini tushunishga olib borishga doir qo'shimcha mashg'ulotlar. O'quv dasturidagi soatlar cheklanganligi alohida darslarni tashkil etishni taqozo etadi. Asarning nomi "Ikki eshik orasi" tarzida qo'yilgan. Sarlavhani jamoaviy suhbat tarzida tahlil qilish jarayonida sujet orqali muallif nuqtayi nazarini ifodalash va personajlarning o'zaro ta'siriga alohida e'tibor beriladi. Binobarin, asardagi har bir qahramon ongi shaxsiyatidan ajralmas holda ma'lum bir g'oya tashuvchisi, ichki kechinmalari, voqealar uning xarakteristikasi uchun muhim va ramziydir. Romanda muallif nuqtayi nazarining bilvosita va bevosita ifodalanganligiga o'quvchilar e'tibori qaratiladi.

Romanning hech bir joyida bevosita muallif baholari, to'g'ridan-to'g'ri ifodalangan fikrlar yo'q. O'quvchi barchasini faqat asarni oxirigacha o'qib chiqish orqaligina tushunishi mumkin. Bu yerda asar qurilishining turli darajalari (tasvirlar tizimi, sujet, janri, muammo, konflikt, psixologizm va h.k.) o'zaro ta'sirini sezmasdan turib, muallif nuqtayi nazarini tushunib bo'lmaydi. Navbatdagi bosqichda mikrokontekstlar orqali muallif nuqtayi nazarini ifodalashning o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinadi. Bu jarayon muallif va o'quvchilarni idrok etishga tayyorlash maqsadiga qaratilgan suhbat asosida quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

1. Muallif butun roman davomida har bir qism va boblardagi qahramonlar nazariyasi bilan bahs yuritadi, lekin bu bahs muallifning bevosita aralashuvi bilan ifodalanmaydi. Romandagi to'qqiz qahramon nazariyasiga muallifning munosabati qayday aks etgan?

2. Romanning kompozitsion qurilishi muallif nuqtayi nazarini ochishga qay tarzda yordam bergan?

3. Romanda muallif nuqtayi nazarini ifodalash shakllari xilma-xil, ammo har bir hikoyachining boshqa personajlar bilan o'zaro munosabati alohida ahamiyatga ega. Qahramon (masalan, masalan, Robiya va h.k.) ular orasida qaysi o'rinni egallaydi?

4. Romanning boshqa qahramonlarini g'oya tashuvchi deyish mumkinmi? Sizningcha, muallifning ularga munosabati bir xilmi? Asoslashga urining.

5. Qahramonlar va ularning g'oyalari muallif nuqtayi nazarini aniqlashga yordam beradimi?

Har bir qahramonning o'ziga xos pozitsiyasi bor. Muallif qahramonlarga xarakteri, yaratish maqsadidan kelib chiqib, turlicha munosabatda bo'ladi. U yoki bu nuqtayi nazarini afzal ko'radi, ammo bu yerda muallif pozitsiyasi qaysidir qahramonning qarashlariga to'g'ri kelmasligi ham mumkin. O'quvchilarga asardan Toshkent va uning atrofidagi qishloqlar, suv havzalari haqidagi iqtiboslarni olish uchun vazifalar beriladi.

Asarda Alvasti koʻprik, Boʻrijar, Noʻgʻayqoʻrgʻon, Koʻtarma, jar, yongʻoqzor tasvirlari qanday rol oʻynagan, degan savolga javob berish topshiriladi. Kelgusi tahliliy bosqichda qabul qilingan mikro-kontekstlar bilan ishlanadi. Darsda toponimlar tahlil qilinadi, mikrokontekstlar bilan ishlashga oʻtiladi.

Asarda muhim ramziy tafsilotlar mavjud, hatto makon tasviri ham oʻziga xos. Romanning asosiy voqealari Toshkent atrofidagi qishloqlarda sodir boʻladi. Asarda muallif tomonidan koʻrsatilgan shahar qishloqlaridan – Janggoh, “Qizil dehqon” yoki tekstil zavodi, Xastimom, Koʻkaldosh madrasalari, turli binolardan iborat Toshkent obrazi alohida ahamiyatga ega. Ushbu tasvirni sinfda tahlil qilish uchun mikrokontekstlar – shaharga keng tavsif beradigan va koʻplab subtekst maʼlumotlarini oʻz ichiga olgan matn qismlari tanlanadi. Oʻquvchilar ushbu parchalarni diqqat bilan oʻqib, Toshkent obrazining xususiyatlarini ajratib koʻrsatishlari zarur boʻladi. Ularni tahlil qilish, fikrlarini umumlashtirish hamda asarning kompozitsion tuzilishini oʻrganish orqali ushbu obrazning qanday oʻrni borligi aniqlanadi. Toshkent qiyofasiga nisbatan muallif nuqtayi nazari va umuman asarda ifodalangan muallif pozitsiyasining umumlashtirilgan maʼnosini ochishdagi roli belgilanadi.

Xulosa qilganda, muallif nuqtayi nazarini oʻrganishda oʻquvchilar eʼtiborini uning ijodiga taʼsir qilgan fakt va voqealarga qaratish muhim oʻrin tutadi. Jarayonda biografik material tanlash va tizimlashtirish, tanlangan materialni yetakchi gʻoyaga boʻysundirish; yozuvchining hayot va ijod yoʻlini belgilash zarur. Koʻrinadiki, muallif nuqtayi nazari boʻyicha tizimli yondashuvlar badiiy asarlarni oʻqishga boʻlgan qiziqishni rivojlantirishga taʼsir qiluvchi va savodli kitobxonni tarbiyalash omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Adabiyot [Matn]: darslik-majmua / B. Toʻxliyev [va boshq.]. – Toshkent: “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2017. 184-bet.
2. Мазиллина Д.А. Понятие “авторская позиция” как инструмент анализа литературного произведения в профессиональных образовательных организациях. Дисс. ... канд. пед. наук. – М., 2018. 256 с.
3. Umumiy oʻrta taʼlimning Adabiyot fanidan “Milliy oʻquv dasturi”. Loyiha. – Toshkent: 2021. 212-bet.
4. Зевакина А.Ю., Петриева Л.И. Специфика изучения литературы в средних профессиональных образовательных учреждениях социально-экономического профиля: монография. – М.: Флинта: Наука, 2010. – 112 с.

R.X.NIYOZMETOVA,

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat oʻzbek tili va adabiyoti universiteti professori, pedagogika fanlari doktori

ADABIY MATN VA MUSTAQIL FIKRLASH

Akademik litsey va kasb-hunar kollejlarning “Oʻzbek tili” fanidan oʻzbek adabiyoti namunalari oʻrganish yuzasidan tashkil etiladigan darslarda oʻquvchilarning mustaqil fikrlashlarini uygʻotish bilim, koʻnikma va malakalarni shakllantirish borasidagi barcha ishlarning muvaffaqiyati garovi sanaladi. Yoshlarning mustaqil fikrlashlari uchun keng imkoniyatlar yaratib berish esa samarali taʼlimning muhim omillari sirasiga kiradi. Tafakkur mustaqilligi maʼlum darajada bilim olishdagi mustaqillikka tayanadi, oʻz navbatida uni maʼnan va ruhan oziqlantirib turadi.

Adabiy asarda soʻzga badiiy obrazlilik yuklanadi. Bu holat bir tildan ikkinchi bir tilga qilinadigan tarjimada ham uslubiy boʻyoqli muqobillarni tanlashga undaydi. Grammatik vositalar xususida ham xuddi shunday usuldan foydalanish zaruriyatiga duch kelish mumkin. Oʻquvchi yuqorida koʻrsatilgan har bir holatda ikki til-

dagi muqobillarni ikkilanmay oʻziga ishonib tanlay olishi kerak. Xullas, adabiy materialni oʻrganishda qadam-baqadam mustaqil qaror qabul qilib borishni taqozo etadigan jihatlar nihoyatda koʻp.

Oʻquvchilarning mustaqil fikrlashini mustaqillik namoyon etishdan tashqari, yana ikki xil maʼnoda tushunish mumkin:

1) keng maʼnoda, yaʼni oʻquvchida “shaxslik sifatlarini shakllantirish, maʼnaviy kamolotini taʼminlash va bu yoʻlda mustaqil mulohaza yuritishga oʻrgatish” [1] mazmunida;

2) tor maʼnoda, yaʼni bilimlarni oʻzlashtirish, taʼlim jarayonida faol ishtirok etish maʼnosida.

Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari oʻquvchilarida mustaqil fikrlash bilan bogʻliq shaxslik sifat-lari barcha oʻquv fanlari darslarida shakllanib boradi. Oʻzbek tili mashgʻulotlari ana shu yoʻnalishdagi ishlar